

Introducció a la política social

Tema 5. MODELS DE RÈGIMS DE BENESTAR

Índex

- El règim de benestar liberal
- El règim de benestar conservador
- El règim de benestar socialdemòcrata

- El règim de benestar dels antípodes
- El règim de benestar mediterrani
- El règim de benestar del Japó

Política social

- Intervenció pública que incideix en el benestar de les persones. Tracta de millorar el benestar humà a través de la cobertura de les necessitats de la ciutadania (Montagut, 2008).
- Gestió pública dels riscos socials (esperats o inesperats).
- “La política social ha existit en tant que hi ha hagut algun tipus d'acció política col·lectiva a l'hora de tractar els riscos socials” (Esping-Andersen, 2000).

Definició d'estat del benestar (1)

“Conjunt d'institucions estatals que garanteixen una sèrie de drets socials, exercibles per la immensa majoria dels ciutadans (universalisme protector), desplegats a través de polítiques i programes de caràcter redistributiu sobre la base de la solidaritat intergeneracional, i basats en la idea bàsica de ciutadà treballador que és subjecte de drets socials i residualment com a *ciutadà necessitat*”.

(Rodríguez i Sotelsek, 2002: 17).

Definició d'estat del benestar (2)

“Conjunt d'institucions estatals proveïdores de polítiques socials dirigides a la millora de les condicions de vida i a promoure la igualtat d'oportunitats dels ciutadans”.

(Moreno, 2000: 20).

Punts en comú de les dues definicions

1. Les persones es consideren ciutadans/anes i la ciutadania comporta la pertinença a una comunitat amb drets i deures reconeguts.
2. Les polítiques socials i els programes són garantits o proveïts per l'aparell governamental.
3. L'objectiu és proporcionar una certa seguretat respecte a les condicions de vida al llarg de tot el cicle vital de les persones.

Objectius de l'estat del benestar

1. Proporcionar seguretat econòmica i social (garantia d'un mínim vital).
2. Reduir les desigualtats econòmiques (redistribuint la renda i la riquesa) i socials.

El problema de la redistribució horitzontal: la despesa pública transfereix renda de forma horitzontal i no vertical a través de les classes socials (els extrems de la jerarquia social queden al marge d'aquest procés).

Estat del benestar

- Té una especificitat històrica (postguerra europea) i una connotació política (institucional) (Mishra, 1993) → l'aparell governamental és el proveïdor del benestar.
- Mecanismes obligatoris de solidaritat entre la ciutadania (via fiscal o contributiva per a cobrir les situacions de risc de la ciutadania).

Societat del benestar

- Manera alternativa d'aconseguir la cobertura de les necessitats socials → l'aparell governamental no cal que siga el proveïdor del benestar (el mercat o la família també poden ser-ho).

Tema 5. Models de règims de benestar

Les tipologies de Gøsta Esping-Andersen

Gøsta Esping-Andersen

Tema 5. Models de règims de benestar: la tipologia de Gøsta Esping-Andersen

El terme “règim” es refereix a les formes com es reparteix la producció de benestar entre l'estat, el mercat i les famílies.

“Fórmula conjunta i interdependent en què es produeix i es distribueix el benestar per part de l'estat, el mercat i la família”

Règim de benestar liberal

- S. XIX. Arrels de la política social liberal → l'economia política britànica → fe il·limitada en la sobirania del mercat.
- La PS liberal predomina en països on no hi havia moviments socialistes o democristians o eren dèbils.
- Els règims de benestar liberals minimitzen la intervenció estatal, individualitzen els riscos i fomenten les solucions de mercat → desfavoreixen els drets de la ciutadania.

Règim de benestar liberal

Característiques fonamentals

1. Residual

- El plantejament residual cultiva els dualismes: els subjectes amb riscos acceptables poden valer-se per si mateixos en el mercat; els de riscos inacceptables depenen de l'assistència social.
- **Concepció molt restringida de quins riscos han de ser considerats *socials*.**
- Les garanties socials es limiten als *riscos inacceptables* o *riscos dolents*. Adopta una definició restringida a l'hora d'escollir quins subjectes tenen dret a les garanties socials.

Règim de benestar liberal

Característiques fonamentals

1. Residual

- Assistència social condicionada a la comprovació dels mitjans de vida i no pas reconeguda pel dret a la ciutadania.
- Els EB anglosaxons estan esbiaixats cap a una assistència social orientada a uns subjectes específics: Austràlia, Nova Zelanda, els EUA i el Canadà.

Règim de benestar liberal

Característiques fonamentals

1. Residual

- EUA → per la manca d'assistència sanitària nacional i de subsidis: per malaltia, maternitat/paternitat, familiars, permisos laborals per maternitat/paternitat.
- Només ajudes estatals dels programes Medicaid (pobres) o Medicare (tercera edat); AFDC (ajudes per a famílies amb infants; Aid for Families with Dependent Children) extingit el 1996.

Règim de benestar liberal

Característiques fonamentals

1. Residual

- Ha popularitzat l'**impost negatiu sobre la renda**, que es va estenent a la GB, el Canadà, Austràlia i els EUA.
- **INR** → l'Estat dóna diners a la ciutadania a través de l'impost sobre la renda a fi de garantir-li uns ingressos mínims.
- Alguns teòrics argumenten que no calen mesures públiques com el salari mínim (perquè crea desocupació) i els serveis públics de benestar social (perquè creen burocràcia).
- Sostenen que així és possible reduir la despesa pública per a aconseguir un govern limitat.

Règim de benestar liberal

Característiques fonamentals

1. Residual

- Semblances en les PS liberals i conservadores respecte als serveis familiars:
 - Els liberals consideren aquests serveis una activitat més del mercat i una responsabilitat individual.
 - Els conservadors pensen que són una competència de les famílies.

Règim de benestar liberal

Característiques fonamentals

2. Mercantilització

- Fomenta les solucions de mercat per tal d'assolir benestar.
- Maneres d'actuar en el mercat:
 - Individualment → plans de pensions personals, assegurances de vida, etc.
 - Col·lectivament → assegurances col·lectives, plans de previsió professionals, etc.
- Empreses i individus es beneficien de substancials desgravacions fiscals.
- No afavoreix els drets de ciutadania.

Desfamiliarització

Grau en què es relaxen les responsabilitats de benestar de la unitat familiar (perquè les cobreix l'Estat o el mercat).

Desmercantilització

Grau en què es debilita el nexa monetari en el benestar individual perquè es garanteixen uns drets i una cobertura de riscos independentment de la participació de la persona en el mercat.

Règim de benestar socialdemòcrata

- Règim sinònim del països nòrdics.
- Els fonaments es van construir entre 1930-1940, amb l'adveniment d'un govern socialdemòcrata estable. I cap al 1960 el règim ja estava plenament consolidat.
- A Finlàndia va arribar 20 anys més tard.
- Les arrels de la PS nòrdica, igual que a la GB, són força liberals:

- **S. XIX.** Comencen amb els **programes d'assistència als pobres.**
- **Anys 40** → es transformen en **programes d'assistència social.**
- **Anys 60** → es transformen en **programes de reconeixement de drets.**

Tema 5. Models de règims de benestar: la tipologia de Gøsta Esping-Andersen

El model suec de benestar: (1918-1975)

- **Màxim exponent del model socialdemòcrata d'EB.**
- Industrialització a partir de mitjan segle XIX.
- Neutralitat en la I GM → accelera les exportacions → augmenta considerablement la capacitat industrial del país.
- **1917. Coalició gov. socialdemòcrata i liberal** → sufragi universal D i H.
- **Crisi del 29 → política protokeinesiana:** contra l'atur → obres públiques i inversions estatals → plena ocupació a final dels anys 30.
- **La gran indústria no es nacionalitza** → economia mixta amb sectors en mans de sindicats i cooperatives.
- **Elevada fiscalitat** (progressiva) per a pagar les polítiques socials.
- **Beneficis universals** al marge de recursos personals → Inclòs en el dret de ciutadania.

Règim de benestar socialdemòcrata

Característiques fonamentals

1. Universalisme

- L'universalisme va estar present en els EB escandinaus des del principi i s'ha dut més enllà que en altres països.
- 1913. Pla de jubilació suec → aspirava a ser universal.
- 1981. Dinamarca → l'assistència a la tercera edat (generalment condicionada a una prova d'ingressos) s'amplia al conjunt de la gent gran.

Règim de benestar socialdemòcrata

Característiques fonamentals

1. Universalisme (cobertura total, socialització dels riscos)

- Subsidis generosos i igualitaris → força dels successius governs socialdemòcrates.
- Drets vinculats als individus i basats en la ciutadania, més que en una necessitat demostrada o una relació laboral.
(Les pensions britàniques i holandeses es basen en l'aportació feta).
- Assistència basada en la igualtat més que en les necessitats.

Règim de benestar socialdemòcrata

Característiques fonamentals

2. Igualitarisme

- Tothom gaudeix dels mateixos drets i subsidis siga ric o pobre.
- Promoció activa del benestar i les oportunitats vitals.
- Redistribució i eliminació de la pobresa.

Règim de benestar socialdemòcrata

Característiques fonamentals

3. Desfamiliarització

- No depèn de la solidaritat familiar com a pilar bàsic per a proveir benestar.
- No depèn de la família (especialment les dones) com a dispensadores de cures i responsables del nucli familiar.
- No hi ha prescripció legal (com sí que passa al Codi civil espanyol) que els progenitors hagen de fer-se càrrec de la seua descendència i viceversa.

Règim de benestar socialdemòcrata

Característiques fonamentals

4. Desmercantilització

- Els serveis de benestar privat tenen un caràcter marginal.
- Minimitza o aboleix completament la dependència del mercat a fi de maximitzar la igualtat (mentre que a la GB i als Països Baixos s'han fomentat els serveis de benestar privats (especialment pensions i serveis assistencials)).

Règim de benestar socialdemòcrata

Característiques fonamentals

5. Maximització del potencial productiu de la ciutadania (*productivisme*)

- Productivisme no és el mateix que el *workfare* nord-americà (prestacions socials condicionades al fet que la persona receptora accepti determinades faenes).
- El *productivisme* nòrdic implica que l'estat de benestar ha de garantir que tothom disposi dels recursos i la motivació necessàries per a treballar i que el treball estigui disponible.
- Expansió de l'ocupació pública → a finals dels seixanta, Dinamarca i Suècia es convertiren en *estats de serveis* (sanitaris i socials) → avui el **30% de la població activa** (més del doble de la mitjana de l'OCDE) **treballa per a l'Estat**.

Règim de benestar conservador

- Règim sinònim de països de l'Europa continental.
- Primeres polítiques socials → inspirades en **l'estatisme monàrquic** (Alemanya, Àustria i França), en el **corporativisme** o la **doctrina social catòlica**.
- Les reformes de l'Alemanya de Bismarck no estaven relacionades amb l'igualitarisme → els primers reformadors socials eren autoritaris.
- Paper marginal del liberalisme a l'Europa continental.
- Fins al final de la II GM, els socialistes van quedar-ne exclosos (ex. Bismarck).

Règim de benestar conservador

- **Influència** de l'encíclica *Rerum Novarum* en els països catòlics de l'Europa continental → el pas del capitalisme al capitalisme de benestar el portaren a terme associacions democratacristianes o conservadores.
- **Durant la postguerra II GM:**
 - Països Baixos, Bèlgica i Alemanya: catolicisme social i subsidiarietat.
 - França: model menys familiarista → esperit republicà i anticlerical.

Vinyeta del Papa Lleó XIII

Règim de benestar conservador

Característiques fonamentals

1. Poc solidari

- Hi preval l'assistència social més que els drets de ciutadania.
- L'assistència social no es concedeix als adults que poden ser mantinguts pels progenitors o cònjuges.
- Protecció laboral als adults que ja tenen faena, especialment al caps de família homes.

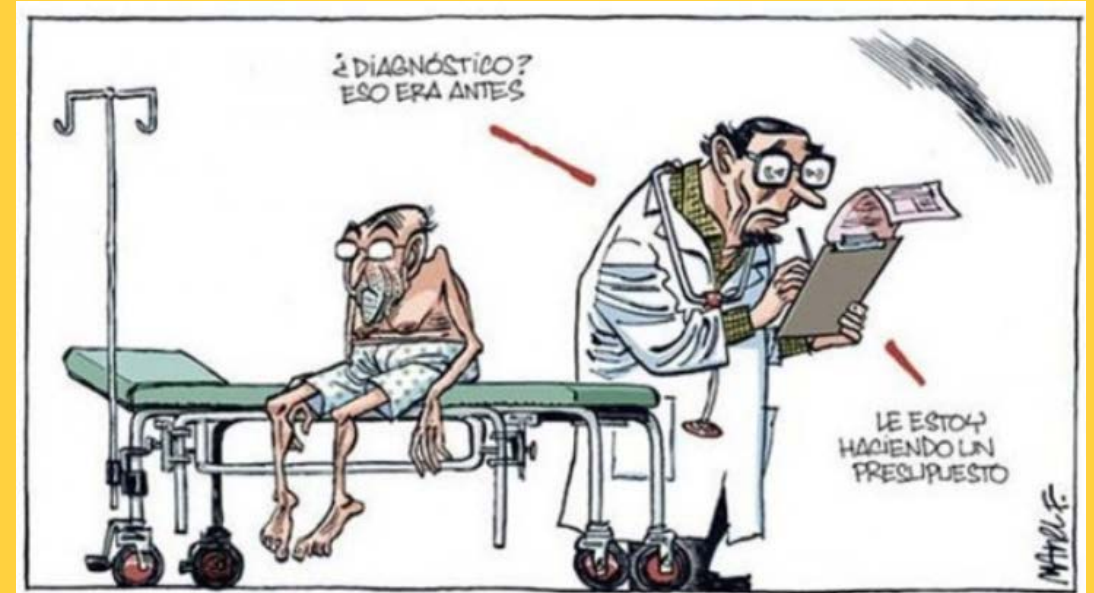

Règim de benestar conservador

Característiques fonamentals

2. Corporativisme

- Els programes de salut, educació i serveis es divideixen segons criteris de pertinença i no-pertinença a determinats segments professionals.
- Seguretat social obligatòria i complementada amb plans de pensions residuals per les persones que no tenen una situació laboral *normal*.

Règim de benestar conservador

Característiques fonamentals

2. Corporativisme

- El funcionariat es beneficia d'un pla propi de pensions més avantatjós.
- Tracte privilegiat als funcionaris de l'Administració pública a l'hora de cobrar subsidis.
- Les pensions s'organitzen al voltant del principi de beneficis universals de tarifa plana.

Règim de benestar conservador

Característiques fonamentals

3. Familiarisme

- Les famílies són les principals proveïdores de benestar; l'Estat no garanteix els drets socials de la família.
- Subsidis familiars poc generosos.
- Ajudes i serveis residuals.

L'**RB conservador** actua en els casos que no poden ser atesos per la família, mentre que l'**RB liberal** actua en els casos que no poden ser atesos pel **mercat**.

Règim de benestar conservador

Característiques fonamentals

3. Familiarisme

- Com que es considera que l'home és el cap de família (guanyapà), la provisió de serveis per a les famílies *atípiques* és molt residual (p. ex.: mares que viuen soles amb la seua descendència).
- Desincentiva la participació de les dones casades en el mercat laboral.

Resum de les característiques dels diversos règims

	LIBERAL	SOCIALDEMÒCRATA	CONSERVADOR
PAPER DE			
FAMÍLIA	Marginal	Marginal	Central
MERCAT	Central	Marginal	Subsidiari
ESTAT	Marginal	Central	Subsidiari
ESTAT DEL BENESTAR mode de solidaritat predominant	Individual	Universal	Família Parentiu Corporativisme Estatisme
GRAU DE DESMERCANTILITZACI Ó	Mínim	Màxim	Alt (per al cap de família)
EXEMPLES MODALS	EUA	Suècia	Alemanya, Itàlia

Règim de benestar del quart món dels antípodes

- També denominat règim de benestar australià o *antípoda* o estat de benestar de les persones assalariades d' Austràlia i Nova Zelanda.
- Prestacions modestes però més generoses que en el règim liberal.

Règim de benestar del quart món dels antípodes

Característiques fonamentals

1. Règim residual

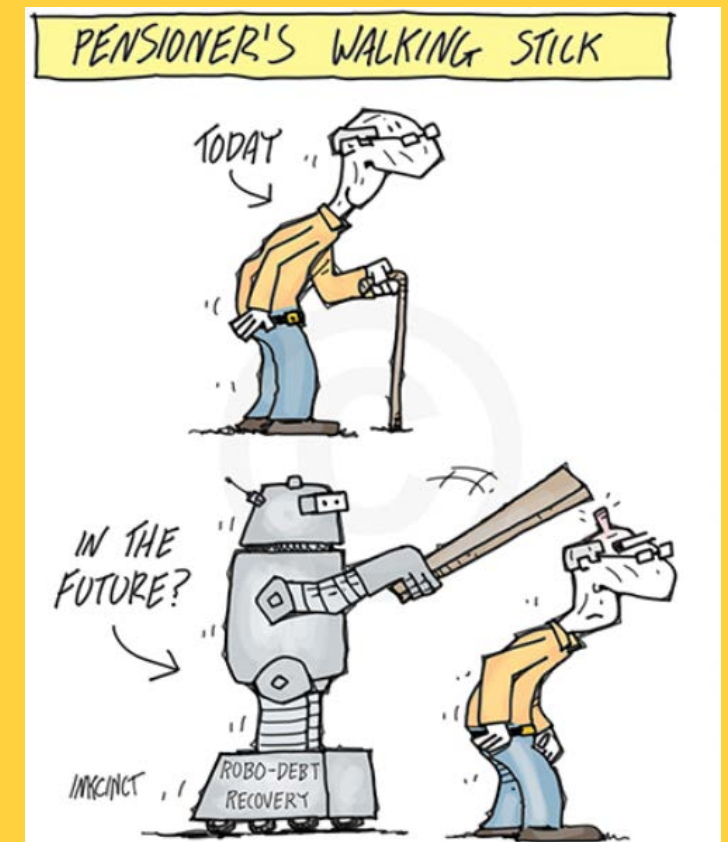
- Mínima assignació de riscos a l'Estat, màxima al mercat.
- Mercat de treball com a productor de benestar els anys 60 i 70 → va assolir la plena ocupació i les diferències salarials eren molt reduïdes → a penes calia un EB perquè el mercat de treball proporcionava garanties generals de benestar (pensions suficients i propietat de l'habitatge).
- Els **subsidis** es basen en una **prova d'ingressos i necessitats** demostrades (inferiors a altres països d'RB liberal).
- L'*Australia Medicare* és un programa de drets.

Règim de benestar del quart món dels antípodes

Característiques fonamentals

2. Més solidari que el règim liberal, però no com el socialdemòcrata.

- Estableix un nivell mínim d'ingressos per a evitar arribar al límit de la pobresa.
- Els **subsidis assistencials** a les **famílies amb descendència** són el doble dels que es concedeixen a les persones solteres i inclou la majoria de la **classe mitjana**.
- Durant la dècada dels vuitanta va augmentar la desocupació i les economies australiana i neozelandesa es liberalitzaren cap a un règim liberal típic: mínima assignació de riscos a l'Estat i màxima al mercat.

Règim de benestar del quart món del Mediterrani

- Països mediterranis: Portugal, Espanya, Itàlia, Grècia → governats per líders autoritaris o feixistes fins ben entrat el segle XX.

- No són règims de benestar definits amb finalitats de protecció social, sinó d'assistència social.

Règim de benestar del quart món del Mediterrani

Característiques fonamentals

1. Familiarisme

- Se suposa i es prescriu legalment que la família és la principal font d'ajuda social (Codi civil espanyol).
- Perquè la família *no falla mai*.

Règim de benestar del quart món del Mediterrani

Característiques fonamentals

2. Règim molt residual

- És una altra cara del familiarisme.
- L'assistència social no ha sigut millorada perquè:
 - Se suposa (i es prescriu legalment) que les famílies són el lloc més important per a la provisió d'ajuda social → *no fallen mai*.

Règim de benestar del quart món del Mediterrani

Característiques fonamentals

3. Ús generalitzat de subsidis socials amb fins clientelars en lloc de fins de protecció social (Itàlia i Espanya)

- Les pensions d'invalidesa i la promesa d'augmentar l'ocupació pública han sigut recursos amb els quals la democràcia cristiana i el socialisme s'han assegurat la fidelitat de l'electorat.

Règim de benestar del quart món de l'Àsia oriental

- Països de l'Àsia oriental → Japó, Corea del Sud i Taiwan.
- Democràcies conservadores *de partit únic*.
- Plena ocupació sostinguda, pràctiques laborals molt autoritàries, estructura industrial i mercat de treball molt regulats, ingressos limitats, distribució de la renda més o menys igualitària.
- **El Japó és un híbrid** → combina atributs de diversos règims de benestar (liberal i conservador [respecte al corporativisme]).

Règim de benestar del quart món l'Àsia oriental

Característiques fonamentals

1. Residual

- Benestar social públic subdesenvolupat i residual.
- Poc solidari → sistema de benestar social assistencialista, paternalista i estigmatitzador.
- Subsidis modestos i residuals vinculats a criteris de selecció (pensions) → falta de maduració del sistema.
- S'exigeix una prova de mitjans econòmics.
- Seguretat social segmentada segons categories professionals (com a Europa).

Règim de benestar del quart món l'Àsia oriental

Característiques fonamentals

1. Residual

- Desigualtat → les persones accedeixen a serveis més generosos segons criteris com ara l'educació (rang) o si es treballa per a una gran empresa.
- Es pressuposa que el cap de família home obté subsidis a través de la relació laboral i el suport familiar.

Règim de benestar del quart món l'Àsia oriental

Característiques fonamentals

2. Familiarisme

- Es considera que el mercat i la família són suficients per a proveir benestar.
- Els serveis socials per als infants i la gent gran són marginals → la família (la muller del fill major) ha de carregar aquesta responsabilitat (similar al principi de subsidiarietat catòlic, la tradició confuciana apel·la a la pietat i lleialtat familiar).

Règim de benestar del quart món l'Àsia oriental

Característiques fonamentals

3. Mercantilització modesta

- El mercat laboral garanteix l'ocupació i proveeix prestacions lligades al benestar.
- Els riscos es veuen limitats al bon funcionament del mercat laboral; en realitat es tracta de *societats del benestar*.
- Al Japó, un 6% de persones de 65 anys o més continuen treballant avui en dia.

**CADA MODEL
DE BENESTAR**

Respon a un

**PROJECTE POLÍTIC
(programa
de govern)**

El qual és distint segons

**TIPUS
DE SOCIETAT**

**SISTEMA
ECONÒMIC**

**SISTEMA POLÍTIC
(ESTAT)**

**FORCES SOCIALS
(SINDICATS, ASSOCIACIONS,
PARTITS POLÍTICS,
GRUPS DE PRESSIÓ)**

En resum...

Bibliografia

Esping-Andersen, G. (2000). *Fundamentos sociales de las economías postindustriales*. Barcelona: Ariel.

Moreno, L. (2000). *Ciudadanos precarios*. Barcelona: Ariel.

Rodríguez Cabrero, G. i Sotelsek Salem, D. (2002). *Apuntes sobre el bienestar social*. Madrid: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Alcalá.

Rodríguez Cabrero, G., Arriba, A., Marbán, V. i Salido, O. (2006). *Actores sociales y reformas del bienestar*. Madrid: CSIC.